

KORIJANDER U ULICI ANDRAŠI

Poređane od veće ka manjoj, kao knjige u manastirskoj biblioteci. Mediteranske trave – timijan, majoran, bosiljak, ružmarin, uz njih estragon, svojstven mađarskoj kuhinji, rezak i opor, zovu ga: zmijska trava. Na mezaninu zgrade u Ulici Andraši, velikom bulevaru peštanskom, svako je bilje u saksiji, na propuklini svetla što prolazi kroz prozor nalik na brodsko okno, raslo svojim dahom.

Vodi nas uz vijugavo stepenište gazdarica stana, žena omalena, šture reči ali predusretljiva. Tek usput, između napomena o bojleru i bravi, umetne koju o zgradi i njenim stana-rima. Sad, pred mirisnim travama, kaže: – Miriše bilje pred Veronikinim vratima.

Verujem joj na reč jer već mesecima, posle virusa što po kruni nosi ime, nemam čula mirisa.

– Ako me pitaš kao doktora: vratiće se, ili se neće vratiti. Prijateljski, ne znam šta da ti kažem. Uzmi cimet, karanfilić, nađi dobrog iranskog šafrana, udiši zatvorenih očiju i broj dvadeset sekundi – tako mi, kompjuterskom vezom, govori glas iz daljine, bejrutski doktor Jaser Hut, a titra mu šeretki brk.

– Pij roze vino, citrusno i sveže, ono budi znane i neznane valere; dok se ne vrati njuh, otpijaj polako kao neki somelijer po sećanju. Uostalom, manje pij, a više piši – toči savete dobri, peštanski barmen Matijaš.

Možda ću – pomišljam, i obnoviti čulo novim jelima i taninskim prelivima, ovde, u velikom peštanskom bulevaru na čijoj se vrelini topi i prodire u nosnice prašina automobilskih guma, mašinskog ulja i goriva gradskog. Ovaj je bulevar sav košnica zvukova, mirisa, slika.

* * *

Gledajući iz mansarde naše: vijetnamski restoran, iz kojeg dopire jaki trag sezamovog ulja i sosa od soje. Dalje: zeleni irski pab sa likovima patuljaka oko serifnih slova, pa kurdski kebab, vrti se povozdan uvijen kao turban, a kad prva vatra oprlji meso, zamiriše bulevar na orijent: sumak, kumin, anis.

Uz gril je prodavnica duvana i alkohola, sva izlepljena nalepnicama o sniženjima, kraj nje seks-šop, u izlogu crno i ljubičasto rublje, i redenici šarenih kondoma. Pored, tajlandska masaža i motel sa neonskim znakom flaminga, plamene ptice. Idući niz bulevar: juvelirnica i knjižara latinskog imena, parfimerija sa satenskom tkaninom i bocom parfema u izlogu.

Svega ovde ima i pretopilo se jedno u drugo, kao u kazanskom jelu. Mile bulevarom stope ljudi i točkovi. Ni bolest, ni priča o njoj, ne može zaustaviti život velegrada. Svako ovim bulevarom mora proći. I biznismeni sa kožnim tašnama i bauštelci sa lopatama i plastičnim žutim šlemovima, i pijanci i klošari i svi zgubidani gradski očvrslili na bolest i zarazu.

Noću, greju se uz šahtove i zidove kuća beskućnici, na svojim kartonskim ležajevima. Usred noći rastera ih nekad policijska sirena, ali već s jutarnjim zrakama i prvim pticama izmille opet. Grad i njegovu dušu čine ljudi od svake pastve.

Umine vrema tek usred noći, ali i tad prekine kratku tišinu topot tramvaja koji se svija i ispravlja kao duga žuta gusenica; vide se grupe silueta, vraćaju se iz burne noći, idu dalje još, traže gde je otvoreno, a znaju da će biti, jer Pešta vazda živi. Ovo je, kažu Peštanci, sunčana strana grada, sve pulsira i plamti, tu su koncerti, izložbe, kej prepun događaja. Budimci, na to, da je budimska strana tiha, senovita, bolje se spava, a kome je do kafanskog razgovora i pesme, lako će preći neki od dunavskih mostova.

Tako je sa gradovima. Imaju svetlu i senovitu stranu. I tako, o zvucima i tišinama, svetlu i seni, o dvema obalama dvoimenog grada, govore Budimpeštanci. Govore malo jedni drugima, ali više onom što dolazi da nakratko ili duže spusti sidro, njemu je sve nepoznato, novo, slatko kao neprobana hrana novorođenčetu, a nekmoli grad prostran kao njegova reka. Kome je do tišine, vele putnici željni novog grada i doživljaja, neka ide na more, na okean.

* * *

Nosi velika ulica ime po grofu Đuli Andrašiju, ali to nije Matijaš, onaj barmen iz naše priče, niti grof-pustolov iz romana, već čovek od velikih zemaljskih poslova, ministar vanjskih dela velikog Austrougarskog carstva i premijer Mađarske. O tome, naći će šetač zapis na ploči, videti bistu sa dva četvorocifrena broja, ili pročitati biografiju s ekrana.

Porede bulevar s njujorškim i pariskim, a mađarskog grofa čije ime zvuči kao šum lišća, s drugim važnim ličnostima evropske istorije. Može se, kilometrima ovog bulevara, hodaćući ili iz tramvaja, domaštati i Pariz i Njujork i kakva druga metropola, jer sa zdanjima i bulevarima je kao s jelima – osnova je ista, dodaju se ukrasi i začini. Kamena slemena bulevarskih kuća drže grifoni i kolosi, a u niše bude smešten lavić, vitez s mačem, krilati konj, ili anđeo s vinskim čokotima.

Na našoj peštanskoj zgradi nema ukrasa, sve je ovde neupadno i tiho, njen je život sav unutarnji, a na mezaninu s mirisnim biljem, svako zastane da povrati dah. Ima kavezni lift nalik na one iz krimi-filmova, na čeličnim vratima već danima stoji natpis, samo na mađarskom, duguljastim slovima, kao jelovnik na maslinastoj restoranskoj tabli.

* * *

Dovezao nas je s aerodroma taksista po imenu Adam, kaže da je to ovde često ime; govorio je na svome, mađarskom jeziku, silovitom i vatrenom kao nomadska konjica, umećući tek poneku englesku reč, dizao je palac i ponavljao „okej“ hvaleći sadašnju vlast. Vukao je crtu po sjajnoj plastici automobila, udarao ponosito dlanom po prsima i zeleno-crvenoj košulji.

Ćutali smo, omamljeni od puta, kao što ćuti gost što tek uplovljava u grad, puštajući da ga prve slike i govor što čuje nose kao lelujavi tepih iz istočnjačke bajke.

Raširio je taksista, imena po prvom čoveku, mapu na mobilnom telefonu, upro u dugu-ljastu liniju Urala, razmicao, uvećavao i smanjivao planinske i dolinske predele kao da u svoje dulume ulazi. Onda je, prstima oponašajući galop, prevalio Ural, Kavkaz i Panoniju, i najposle opet dlanom udario se u grudi, pokazujući nam sliku svoje kuće, usred šumaraka i vinograda, dvadeset kilometara od Pešte.

Biće na njoj posla, kaže, ali evo, tu je živica od šimšira i niska stabla kajsija zavijena u jesen kao noga ranjenika. Pred garažom sto za tenis, roštilj za vatru od vinovog lišća. Na slici dvoje dece u fudbalskim dresovima i žena, plava, pegava, bremenita. U vrtu mu raste još i šljiva, na mađarskom je: *szliva*. Ne znamo jezik, ali svaka je reč jasna: od nje će praviti pekmez što rezi a čuva slatkoću voćnog mesa.

Klimam, a klone mi glava od puta. Od priče o politici, gosta čuvaju dobri običaji, a još više plašt neznanja. Adam je najpre čovek od zanata, pravi taksista, uneo je naše kofere, teške, nosi se uvek i potrebno i nepotrebno – auto stoji s upaljenim migavcima na bulevaru peštanskom.

Pao mi na um dobri Bejručanin, taksista Halil, možda i sad vozi ka libanskom jugu, ljulja se trobojka na šoferšajbni, leluja dim cigare, a njega nosi sećanje i reč pa pusti volan i širi ruke, sav se u žaru priče okrene suvozaču. Sad, slušajući ovog taksistu peštanskog, vidim u njemu jarosnog azijskog jahača, mamuza gas svoje tojote kroz vreli peštanski bulevar, kao da je suva tatarska stepa.

* * *

Imaju gradovi svoju osunčanu i senovitu stranu, muzeje i utabane staze, reku, i četvrti koje nose nazive po znamenitim ljudima i po kafanama kojih više nema.

Negde se, kad se u grad dođe, mora odsesti. Nas je putnička sreća vodila u središte peštanske čaršije, u zgradu čije je stepenište vretenasto poput puževe kuće, sa svetlarnicama, mozaicima, lampionima. Kao sve zgrade u središtu grada i ova je sačuvala vreme prošlosti i istorije.

Vrata zgrade bila su nekad raskošna, sa duborezima kao na crkvenim, ali sad umesto njih stoji velika tabla od špere i metalno dugme, na njima platneni pano, kako će restaurirana kapija izgledati. U zgradi su kancelarije advokata sa dugim prezimenima. Tu su garsonjere, ateljei, sobe za izdavanje i, kako uvek biva u starim zgradama, stan se prekraja u dva, a dva spajaju u jedan. Drže ih arhitravi i grede, ostali od velike carevine.

Negde su predvorja sa vitražima, natpisi sa kaligrafskim slovima, vide se lusteri i uljane slike; na drugima nalepnice s kraja osamdesetih: Majkl Džekson, Madona, Prins sa ružičastom gitarom u obliku srca. Ponegde, zamenjena su stara vrata novim, od tanjeg materijala, pa prolazeći stubištem može se omirisati trag jake zaprške, paprike i paradajza, čuti vriska dece i ljubavni uzdasi usred dana. Sve će to upiti zidovi zgrade, a flaner peštanski penje se sporo i zastaje na mezaninima.

Došla mi u sećanje zgrada u terezijanskoj četvrti tršćanskoj, zdanje spoljnih debelih zidova i tankih unutrašnjih, tamo mansarde čuvaju snove kapetanskih kćeri, dok vetar s

brda duva prema moru. I još, sećam se Ulice Josipa Vancaša, bečkog arhitekta koji je spustio sidro u sarajevskoj kotlini, na koju se često spušta magla i peskovita kiša, a zimi sneg s okolnih planina,

Sad, u mansardi, razmiče topli vazduh krilati ventilator, klokoće kao talasi kanala dok čitamo knjigu o poreklu mađarskog imena, pa plove snovi ka Uralu, u ritmu one konjice što je spominje taksista u zeleno-crvenoj košulji.

– Biće uskoro vetra – kazao je taksista Adam, naduvanih obraza i podignutih ruku kao istočni, paganski bog koji na zemlju šalje oluju. Kazao sam mu da su ptice izmislile vetar, da malo putuju svojevolutno, a malo nošene strujama koje šalje bradati, plećati gromovnik. On je pričao dalje o gradu i velikom bulevaru, trgovima i zgradama, onda opet o kući, ženi, deci i roštilju od vinovog lišća, o kajsijama zavijenim zbog mraza, o modrom mesu šljive.

* * *

– Peštanska je pijaca dobra, bogata – kaže Francuskinja, odsela u stanu do našeg. Izlazi da prošetala psa, žučkaste je dlake i šiljatih usiju, liči na dinga. Stao, isplazio jezik, dahće kao zadihani bokser u uglu arene.

Samo je pomenula pijacu naša susedkinja, jer već priča o svom mešanцу: našla ga je napuštenog, negde u prihvatilištu za pse u Grenoblu, od tada ga vodi na kratke šetnje i duga putovanja. Tačno je, liči na australijskog dinga, divljeg psa koji lovi s Aboridžinima i čuva obične, domaće pse, ali opet je divlji i nepredvidiv. Ovaj njen ima gene ovčara, evo nas čeka na vrhu stepeništa i tek kad svi prođu, i on krene, a opet kao oni zgubidani peštanski iz bulevara, očvrstao je od života na ulici, ne hvata se na njega bolest kao na nežnog kućnog psa.

Ona, Francuskinja, srednjih je godina, ali odevena je po starinski, kao devojka sa goblena, nosi haljinu sa čipkanom kragmom i slamnati šešir sa perom, prevelik za njeno sitno, usko lice, skriveno sunčanim naočarima. Vegetarijanka je, kaže, a u ovom gradu, gde svako jelo počinje zaprškom na masti mangulice, onom ko traži jelo bez mesa nije lako. Na pijaci ipak ima voća i povrća sa plodonosnih polja uz Dunav, ima i svežih začina, samo nigde lišća korijandera nema, već samo onih boba njegovih. I zrna korijandera daju jelu ukus, izdobljena u avanu, ali samo tamnozeleni list, dodaje, od sveg bilja sjedinjuje ukuse, sažima slatko i oporo.

Susreti na stubištima su trenutačni i prolazni kao muzika u liftovima, a opet ostanu u sećanju, pamte se kao tihi prelazi žice basa i baršunasti udari četkice o bubnjev snar. Govori Francuskinja o vegetarijanskim receptu, o gustoj, pasiranoj čorbi koju će praviti usred toplog letnjeg dana i o psu kojeg joj, sad u doba epidemije posebno, nije lako voditi na avionska putovanja, kada se traže papiri, vakcine i potvrde. Pominje Grenobl, prašnjave železničke stanice i uglačane aerodromske terminale, kavez i putovanje sa psom – bio je u košari od plastike, u utrobi čelične ptice, posle danima odbijao hranu plašeći se i zrake svetlosti. Govori Francuskinja, sve više nalik na devojku sa goblena, gleda u nas njen pas koji liči na dinga.

* * *

Subota je i Budimpeštanci odlaze na pijacu i na bazen, ulaze u metro u papučama sa plutanim đonom pa miriše Bulevar Andraši na eterična ulja i puteraste nijanse sunčanih krema.

Otvoriće se pore u sauni, spašće perut sa kože u parnom kupatilu, ali u Budimpešti to nije tirolska sauna, gde su grudve alpskog snega natopljene narandžinom korom i đumbirom, niti levantski hamam sav mirisan od nane i eukaliptusa; peštanska znojna kupka miriše na ružu i cimet ili ima pivski trag – u sauni boje ambre kvasac oživljava suhu kožu. Omami sauna i mnogi preteraju, pa im lica budu crvena i zajapurena.

Vreme je izbora i izlepljeni su stubovi u Pešti plakatima. Na reklamnim pultovima dele, uz stranački letak, vodu, olovku, upaljač u istim bojama. Fotografii, dobri meštri, prave slike kandidata blago nakrivljenim objektivom da portret izgleda moćno, a poprsje široko kao u gladijatora. Već prve večeri iz drugog tabora dočrtaju bradu i brkove, nekad i kukasti znak. Bude na letku često i slika kuće i porodice, kakvu ima taksista naš Adam, koji priča o stablima kajsija, svojoj deci i mladoj, plavoj ženi.

Nosi peštanski bulevar ritam koraka. A ovde na mezaninu, i dalje ne znam ko je Veronika, da li je stara i mlada, da li je sva jedra i propupala, ili je uvela ružica, kao ova Francuskinja kojoj ne znamo ime. Uvek, odmah nakon brzog pozdrava, ona nastavlja priču o svome psu, žučkaste dlake i šiljatih ušiju, koji liči na dinga, onda kako čorbe krepe usred letnje vreline i kako traži tamnozeleni list korijandera.

– Dobro je – veli – samo da ima onih što još u jelu primećuju začine, i što primećuju žene.

* * *

Prelaze Budimpeštanci sa sunčane strane grada na senovitu stranu preko žutog mosta, do krune sa nakrivljenim krstom. Od mosta se odvaja put ka ostrvu gde je živela princeza Margita Ugarska u devojčkom dominikanskom manastiru, tihom kao mezanin u Ulici Andraši, gde se biljke i cvetovi pružaju ka proplamsaju svetla.

Budimpešta je grad na reci i mnoge put vodi preko mostova, te kad zastanu usred buke čuju brodske sirene i kliktaje ptica, pomislivši: ovde je obala, ovde je kopno. Stapaju se glasovi iz daljine sa govorom koje uho čuje u novom ambijentu. I ovde, kao što je Kapetanova kabina brod-kafana u Bejrutu, ima sigurno kafana u koje se dolazi ne da bi se ukotvilo, već da bi se odsidriilo kroz priču.

I svako svoje priče domišlja, zakuvava ih kao jelo, dodaje arome. A priče su uvek o poslu i zanatu kojim se čovek bavi, o onom što je život sad i o onom što će biti – čvrste su građe, a ipak lelujave kao snovi. Tako Bejručanin doktor Hut priča o cimetu i šafranu, o vežbama disanja posle korone koje su više nalik plesu derviša nego terapiji, nadovezuje o luci gde se prošlog leta raspšila sačma od eksplozije pa je manje i ljudi i ptica, ali nema grada do Bejruta niti zemlje do Libana – tamo se planinski vazduh meša sa morskim pa rastu jedno kraj drugog badem i maslina.

Matijaš, barmen iz Pešte, veze o citrusnim notama mađarskih vina, kako bolje i lakše prijanjaju usne uz čašu tankog ruba, a vino klizi na nepce i ono goneta nijanse. Govori o planovima za vinograd, trebaju grožđu godine, a bačvama od hrastovine isto, da upiju vina i daju mu zlaćanu boju – biće flaše sa etiketom, nazivi po začinima i imenima žena.

Adam, taksista i glasač sadašnje vlasti, kaže da je sad vreme kad je Mađarskoj krenulo, čuvaju svoje i ne daju nepozvanom ući, sad će doći stotinu godina mira, potrebnih, kao što vinogradu treba vreme, za kapital, i da kuća pređe sa roditelja na decu i dalje. Tako kaže, pa skrene u priču o legendama koje je čuo i u koje veruje, jer drugačije ne može biti, poreklo je jasno: došli su uralski konjanici sa kapama sa krznenim rubom i vrškom kao pagoda, iz suve stepe u ravnici plodnu i blagorodnu, ostali u njoj i prvi poboli zastavu. Govori povlačeći crte i udarajući se o grudi, onda zaplovi ka svome voću, kući, ženi.

Od Bulevara Andraši vodi glavna žila grada dalje preko reke. U pravu je Bejručanin: probudiće topljeni kaučuk automobilskih guma, i prašina gradska, uspavano čulo mirisa. Na tržnici sa mozaikom pločica na krovu prodaje farmer sa mađarskog juga, rodnom od Čongrada, začinsko bilje. Mediteranske trave, po istom onom redu kao sa Veronikinog mezanina – timijan, majoran, bosiljak, ružmarin i reski, opori estragon, koga zovu zmijska trava i koji nosi mađarska jela. Kraj njih, ostao tamnozeleni stručak korijandera. Vraćamo se u Peštu, trljajući među dlanovima bilje, onaj korijander iz naslova priče.

Budimpešta, leto 2021.